

Пам'ятник Івану Франку в Нагуєвичах (село Іван Франко Львівської області). Фото А. Івченка

Галичина — складна і неоднорідна в історично-географічному сенсі територія — неодноразово зазнавала міждержавного переділу. До неї відносяться сучасні Львівська, Івано-Франківська та Тернопільська (крім північної частини) області України та південно-східна частина Польщі.

Загальна площа Галичини в такому складі сягала б близько 78 тис. км², що порівняно з площами таких держав, як Австрія або Чехія. Українська частина Галицького краю справедливо вважається наймогутнішим оплотом національної ідеї і є основною історично обумовленою рушійною силою в домаганнях України щодо приєднання до Європейського Союзу.

Приваблива Галичина

Андрій Івченко

канд. геогр. наук, старший науковий співробітник Інституту географії НАН України

Перші поселення у Придністровській частині Галичини відомі з середнього палеоліту, а численні залишки житлових споруд часів пізнього палеоліту знайдені археологами майже на всіх теренах краю. Карпатське передгір'я з III—IV ст. освоювало слов'янське плем'я хорватів, простори долин були зайняті бужанами (відомими також як дуліби або волиняни), а вниз по Дністру мешкали племена тиверців та уличів. Назва краю походить від древнього і на свій час найбільшого міста Київської Русі Галич, розташованого на горі Крилос між річками Луква і Мозолевий Потік (нині тут розташоване однойменне село). Наприкінці XII ст. в Галичі мешкало понад 15 тис. осіб.

Буремна історія Галичини останнього тисячоліття ілюструє складний процес формування українського етносу, відіграного татарською навалюю від інших регіонів Київської Русі. Галицька земля межувала з землями, заселеними на північному заході — поляками, на південному заході — угорцями, на півдні — степовими кочівниками. На сході і півночі Галичина стикалася з князівствами Київським та Володимир-Волинським. У 1199 р. утворилося величезне Галицько-Волинське князівство, яке згодом ціною васальної залежності від Золотої Орди в середині XIII ст. перекирило шлях монголо-татарській навалі вглиб Європи. У 1349 р. Галичина більше, ніж на чотири століття підпала під владу Польщі. Після першого розподілу Польщі в 1772 р. майже весь край під назвою "Королівство Галицьке і Володимирія" разом з великим князівством Краківським, князівствами Освен-

цімським і Заторським перейшов до складу Австрії. Далі була ще досить довга низка приєднань і перерозподілів окремих земель Галичини між Австрією, Польщею та Росією, що остаточно завершилася лише в 1951 р., коли були "вирівняні" кордони між Українською РСР і Польщею. Починаючи від XIX століття Галичина була важливим, якщо не головним, осередком становлення української нації. Тут, незважаючи на шалений тиск панівних польської або австро-угорської адміністрацій, формувалася етнічна українська інтелігенція. Галичина, зокрема її неофіційна столиця — Львів [01], стала і досі залишається коліскою творчих національно свідомих українців. Серед інших регіонів України Галичина посідає ледь не перше місце за кількістю

архітектурних, культових і природних пам'яток. Саме тут, у долині р. Збруч, знайшли найстаріший (ще язичних часів) релігійний символ країни —

відомий Збручанський ідол [02], зроблений в IX—X ст. з товтрових вапняків Тернопільщини. Нині він є перлиною експозиції Археологічного музею в Кракові (Польща), а його сучасні копії можна зустріти у різних куточках України. В Галичині

збереглося багато фортець, замків та унікальних храмів різних конфесій. Серед них виділяється стародавня велична церква Святого Пантелеймона (XII ст.) [03]. Помітна звидусіль, височіє вона над Дністром — це чи не єдиний збережений до сьогодні зразок давнього галицького зодчества.

Межі журнальної статті не дають можливості розглянути тут усі пам'ятки цього визначного краю, які заслуговують на увагу. Спробуємо завітати лише до деяких найпривабливіших місцин Галичини, залишаючи поза увагою її обласні центри, кожний з яких вартий окремої публікації.

Львівська область. Друге за чисельністю місто Львівщини — Дрогобич — було відоме як центр солеваріння Передкарпаття ще півтисячоліття тому. Чарівні міські особняки, визначна ратуша та величні костьоли створюють неповторну затишну ауру міста. Її доповнюють майже казкові дерев'яні культові споруди, серед яких найвідоміша — церква Святого Юра [04] (XVI ст.), де розташована

також частина експозиції історично-краєзнавчого музею.

Село *Іван Франко* (до 1952 р. — Нагуєвичі) Дрогобицького району. Батьківщина видатного українського письменника Івана Франка (1856—1916 рр.). У 1981 р. до 125-річчя від дня його народження на пагорбку в батьківській садибі був побудований ефектний сучасний будинок — літературно-меморіальний музей І. Франка [05],

біля якого створена скульптурна композиція "І. Франко і світова література". У центрі її — прекрасний пам'ятник поетові [06], оточений

майже трьома десятками барельєфів, закріплених на відколах великих пісковикових брил.

У місті-фортеці Жовква розташований найбільш повно збережений у Львівській області історичний ансамбль культових і громадських споруд. На межі XVI—XVII ст. тут побудували величний замок-фортецю [07], а перед його

якому збереглися надгробні пам'ятники родин польських магнатів Жолкевських і Собеських. Збереглися в місті також і визначні архітектурні споруди інших конфесій — дерев'яні церкви Різдва Богородиці (1705 р.), Святої Трійці (1720 р.) та синагога (1700 р.) [09] — одна з найбільших і найвідоміших іудейських святинь Західної України.

Село Крехів Жовківського району, розташоване в підніжжі мальовничих північно-східних схилів Розточчя, відоме через греко-католицький монастир [10], заснований на початку XVII ст. У 1648 р. тут бував Б. Хмельницький, а півстоліття потому — російський імператор Петро I. Якісно відреставрований комплекс Василіанського монастиря складається з в'їзних воріт [11]; масивних стін, оборонних веж, трьох келійних корпусів (в яких нині розмістилася духовна семінарія) і Миколаївської церкви (1737 р.).

стінами створили ринкову площу з кафедральним костіолом Святого Лаврентія [08] (1618 р.), у

У містечку Олесько біля підніжжя північних схилів горбкуватого узвишся Вороняки — північного відрогу Подільської височини— розташований найромантичніший замок Галичини — Олеський [12]. Свою історію він веде від оборонної споруди, закладеної 1327 року. Саме тоді на крутому самотньому пагорбі, оточеному з усіх

12

боків непрохідними болотами, піднялася фортеця з міцними стінами. В Олеську служив М. Хміль — батько Б. Хмельницького, народилися два польських королі — Ян III Собеський (1629 р.) і Корибут Вишневецький (1639 р.). У 1965—1975 рр. замок був реставрований, після чого тут створили музей-заповідник "Одеський замок" — відділ Львівської галереї мистецтв [13], якою багато років керує Б. Возницький.

13

Поруч, у селі *Підгірці*, розташована ще одна філія Львівської галереї мистецтв — *Підгірський палац-замок* (1640 р.) [13]. Це одна з найбільш ефектних магнатських резиденцій на теренах Речі Посполитої. За часів господарювання польського гетьмана В. Жевуського напроти палацу був побудований видатний замковий костюл Святого Йосипа і Піднесення (1766) [14]. Поруч із замком знаходиться дерев'яна

14

Михайлівська церква (1720 р.), а неподалік від *Підгірців*, у районі міста часів Київської Русі *Плесеська* — *Василіанський монастир*, відроджений у 1989 р. після поновлення діяльності Української греко-католицької церкви в Україні.

Вільне королівське місто — саме такий статус отримав *Яворів* після першого поділу Польщі. У центрі міста привертають увагу прекрасний пам'ятник Т. Г. Шевченку, будинок міської ратуші, оригінальна споруда народного будинку (XIX ст.) [15] і разуче величний і гармонійний пам'ятник

15

митрополитові Андрію Шептицькому (1865—1944 рр.) [16] — найбільш відомому керівникові

16

Української греко-католицької церкви. На околицях Яворова можна помилуватися чарівними дерев'яними церквами, а на жвавій проїзній площі — унікальним глобусом України [17].

Мандрівка Львівщиною могла би бути дуже довгою. На жаль, ми залишаємо поза увагою *Городок і Сокаль, Червоноград і Рава-Руська, Трускавець і Самбір, Свірж, Унів, Броди* та багато інших пам'яток.

Івано-Франківська область. Місто *Коломия* часто називають столицею Гуцульщини. У розкішному триповерховому будинку [18] розташований музей народного мистецтва Гуцульщини та

Покуття, фонди якого нараховують понад 30 тис. експонатів. У центрі Коломиї збереглося безліч споруд XIX—XX ст., серед яких домінуючим є будинок ратуші, що вінчає ринкову площу. У 2000 р. Коломия стала центром Міжнародного фольклорно-етнографічного фестивалю гуцулів. До його відкриття в центрі міста був побудований оригінальний музей писанкового розпису [19]. Він

виділяється, незважаючи на попередню міську архітектурну вишуканість, і тепер став візитною карткою не тільки Коломиї, а й усієї Івано-Франківщини.

Село *Манява* стало відомим завдяки православному монастирю Манявський скит [20],

що сховався в густому лісі на правому березі річки Манявки. Авторитет монастиря був дуже високий навіть серед католиків. Його патрунували пани Потоцькі, а пожертви надходили навіть від польських королів. У скиті згідно з його заповітом похований гетьман І. Виговський, а в'їзна вежа-дзвіниця побудована на кошти легендарного корсунського полковника С. Морозенка. У 1970-і роки напівзруйнований монастир вирішили перетворити у музей і провели капітальну рекон-

21

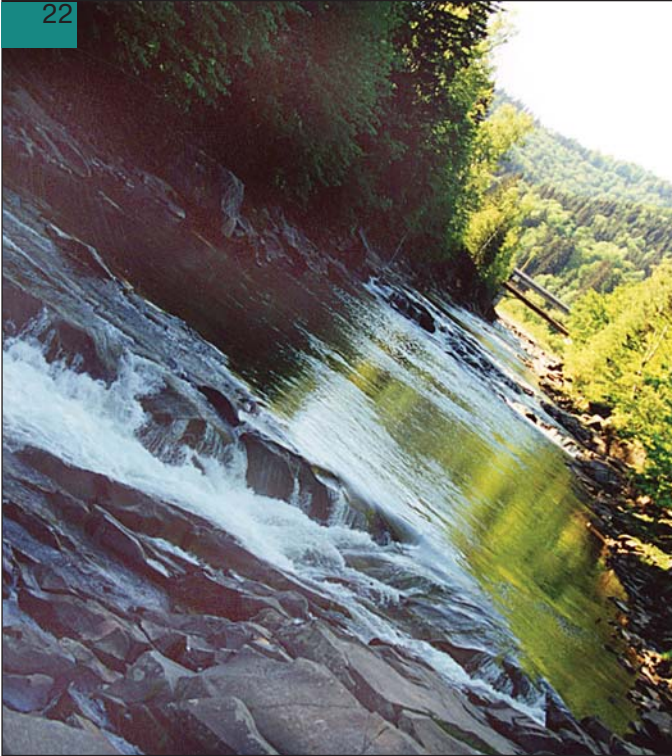

струкцію. Були відновлені Висока [21] та інші вежі скиту, стіни, келії і господарські будівлі. В 1998 р. скит повернули в лоно православ'я, а в 2003 р. тут на старому фундаменті відбудована дерев'яна Хрестовоздвиженська церква.

Місто *Яремча* (віднедавня — Яремче) засноване в 1895 р., коли була споруджена залізниця

Делятин—Вороненко. З тих пір Яремче завдяки мальовничості цих місць і зручному транспортному зв'язку поступово перетворювалося на популярний курорт. Улітку селище ставало місцем відпочинку і розваг заможних людей з Відня, Варшави, Кракова, Львова та інших міст. Основна визначна пам'ятка Яремче — це прекрасна природа, чисте повітря і мальовнича долина р. Прут [22].

22

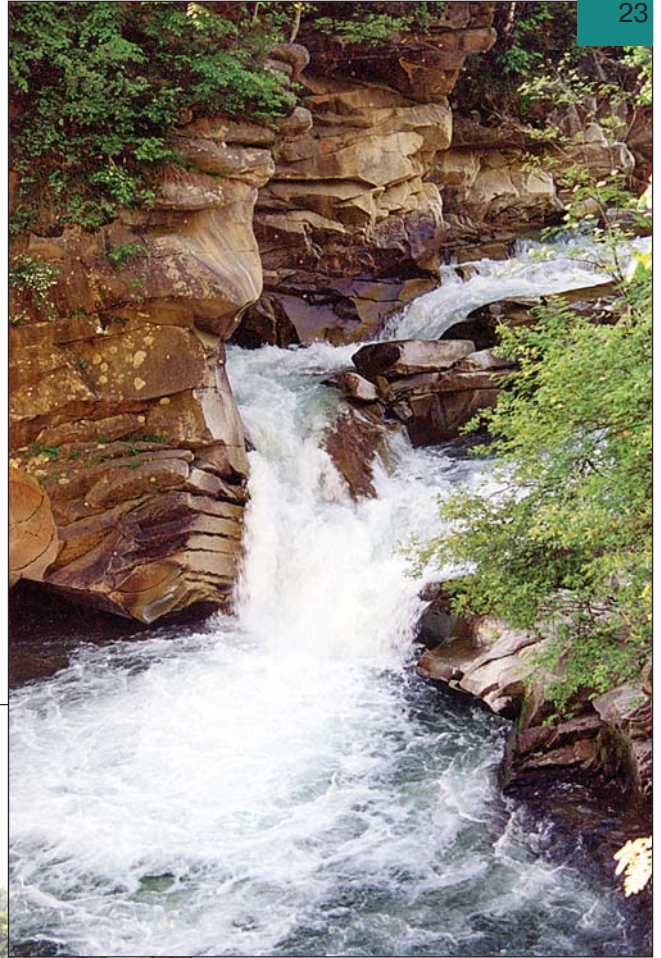

У найвужчому місці ріка пробила потужні блоки пісковиків і створила ефектний 5-метровий каскадний водоспад Яремчанський Гук [23].

Косів, Криворівня, Снятин, Городенка, Тисмениця, — реєстр цікавих містечок і сіл Івано-Франківщини чималий.

Тернопільська область. Місто *Збараж* уперше згадується в 1211 р. Тут зберігся і нещодавно був капітально відреставрований Збараський замок-фортеця (1631 р.) [24]. У 1649 р. козаки Б. Хмельницького понад два місяці безрезультатно намагалися заволодіти фортецею. Героїчна оборона Збаража вписана золотими літерами в історію польської зброї.

23

24

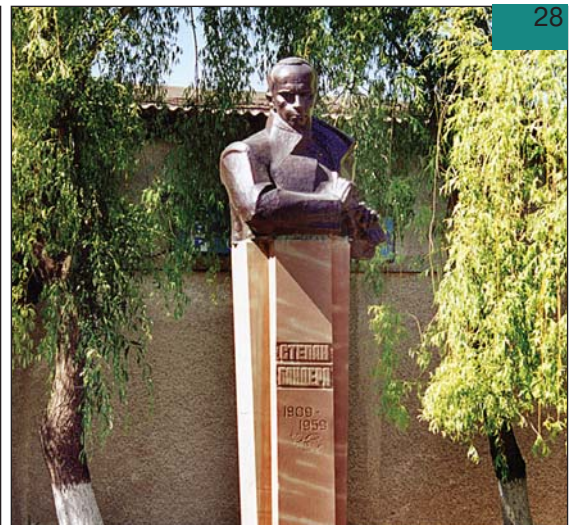

Село *Нирків* розташоване на високому стрімкому лівому березі р. Джурин — усе, що залишилося від колишнього Червоногорода — одного з найстаріших українських міст. Воно було столицею могутнього Червоногородського князівства і відіграло важливу роль на Поділлі. Свою назву місто одержало завдяки гірським породам з величезним вмістом заліза, що утворилися майже 400 млн. років тому. Розмиваючись, вони фарбують крутий схил долини річки Джурин у яскравий червоний колір [25]. Від колишнього князівського палацу залишилися руїни башт і надзвичайно мальовничий штучний 16-метровий каскадний водоспад [26], що приводить у захват екскурсантів.

Одне з найдавніших міст країни *Теребовля* вперше згадується в 1097 р. Його важко обминуть, тому що воно розташоване на перетині автошляхів Тернопільщини. Тут збереглися руїни потуж-

25

28

26

Горизонтальні, акуратно укладені природою верстви [29], що формують Подільську височину і

29

ної фортеці, Миколаївська церква (XVI ст.), комплекс споруд монастиря кармелітів (1639 р.), костюл Святих Петра і Павла (з колонадою, як у великого тезки у Ватикані), перетворений за радянських часів у кінотеатр. Із громадських споруд у Тереховлі привертають увагу будинок ратуші [27], а навпроти нього— один з перших в

являють собою майже всю стратиграфічну шкалу, в південно-східному напрямку поступово змінюються хаотично нагромадженими пісковиками і зім'ятими у гігантські складки флішовими породами Карпатських гір [30]. Численні річки, які

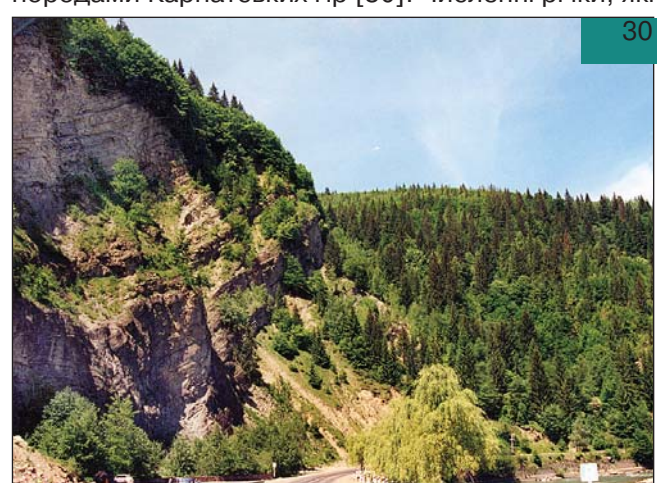

27

Україні пам'яників С. Бандері [28].

Мандруючи Тернопільщиною, побувайте у Вишнівці і Бучачі, Бережанах і Скалаті, Гусятині і Збаражжі, відвідайте Русилівські водоспади і помилуйтеся травертиновими скелями Рукомишу.

Природа Галичини різноманітна і неповторна.

30

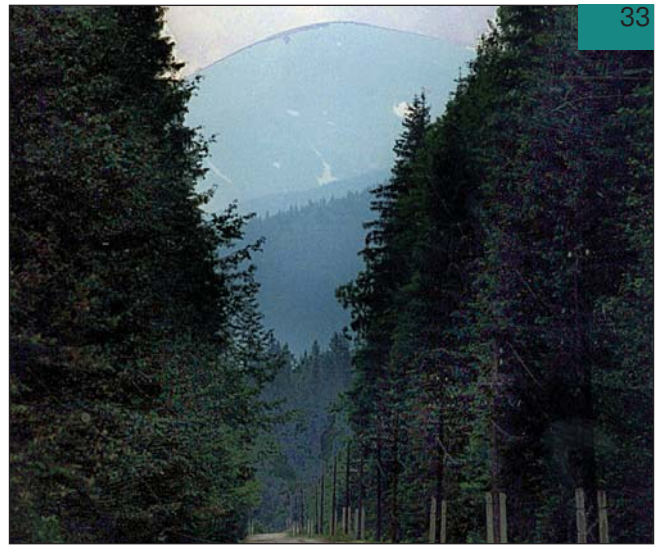
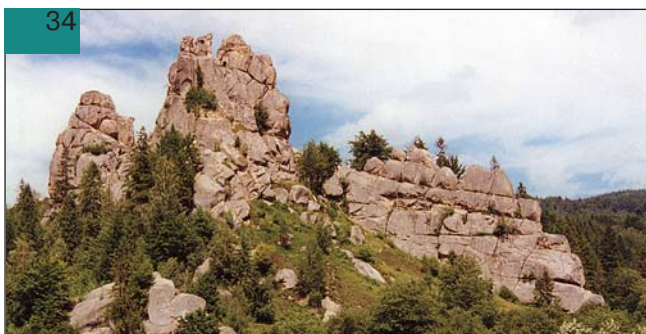
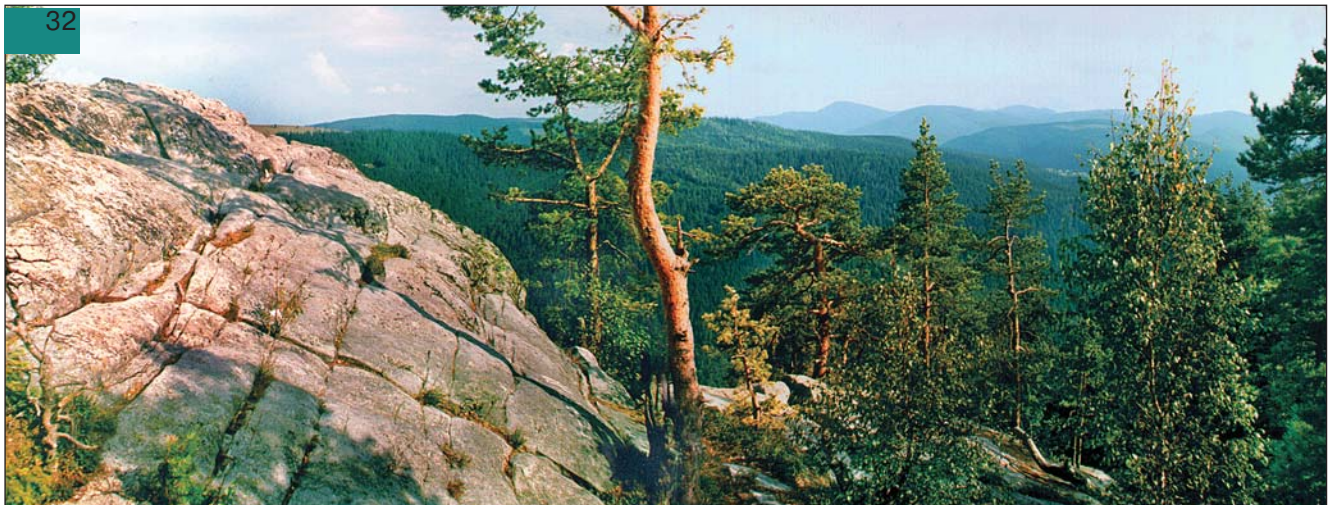
збігають з північно-східних схилів Карпатських гір або, немов під лінійку, з півночі на південь глибоко прорізують панцир Подільської височини, утворюють надзвичайно мальовничі ландшафти. Гірські порожисті річки і благородні закути ріки Дністра, величні пісковикові скелі і гомінливі водоспади, фантастичні пейзажі і діючі грязьові вулкани, що

реагують на будь-який землетрус у радіусі кількох тисяч кілометрів, — це далеко не повний перелік природних пам'яток цього краю.

На теренах української частини Галичини створено низку природних заповідників та національних парків. На головному європейському вододілі, що поділяє басейни Чорного та Балтійського морів, — пасмі Розточчя [31] (Львівська

область) — розташовані *заповідник Розточчя* (площа 20,84 км², створений у 1984 р.) — єдине місце у світі, де можна зустріти природний ліс, що складається з сосни, дуба, бука, ялиці, смереки, явора, граба, ясеня, клена, в'яза та липи, і *Яворівський національний парк* (площа 70,79 км², створений в 1998 р.), який є своєрідною природною буферною зоною між згаданим заповідником і Яворівським військовим полігоном. У східній частині Українських Карпат розташовані густо вкритий лісом *заповідник Горгани* [32] (площа

53,44 км², створений у 1996 р. у Львівській області) з горою Довбушанка (1 754 м) і два національні природні парки: *Карпатський* [33] (площа 503,03 км², створений в 1980 р. на Івано-Франківщині), що займає східну частину найвищої української гори Говерла (2 061 м), та *Сколівські Бескиди* (площа 356,84 км², створений в 1999 р. на Львівщині) з фантастичними Урицькими скелями [34]. На рівнинній частині Галичини на теренах Подільської височини (Тернопільська область) існує природний заповідник *Медобори* [35] (площа 94,55 км², створений в 1990 р.), що опікується збереженням товтрового пасма — бар'єрного рифа, складеного із залишків організмів з вапняковими скелетами (моховаток, молюсків, коралів тощо).

